

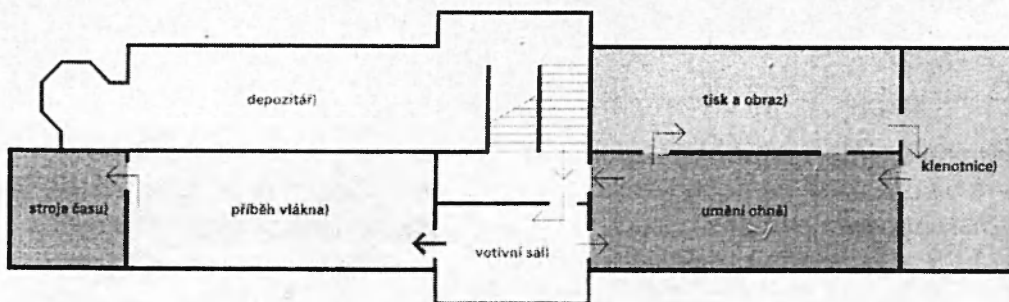
Příběhy materiálů)

Umění ohně s Vojtěchem Lannou) samoobslužné pracovní listy do sálu skla a keramiky)

Návod k použití)

- Každý sál ve stálé expozici má svoji barvu, stejně jako pracovní listy, které držíte v ruce.
- Dočtete se v nich spoustu zajímavých informací, ale možná také narazíte na slova, kterým nebudete rozumět. Jejich výklad najdete ve slovníčku na předposlední straně. Tato slova jsou v textu označena .
- Většinu úkolů v pracovních listech můžete splnit přímo v muzeu – poznáte je podle . V listech ale najdete i úkoly na doma – ty jsou označeny .
- Pokud si s něčím nebudete vědět rady, poproste o pomoc toho, s kým jste do muzea přišli.
- V muzeu najdete několik předmětů označených symbolem . Těchto exponátů se můžete dotýkat a pohybovat s nimi. Na ostatní ale nesahejte, protože by se poškodily.
- Požádejte kustosů u vchodu do stálé expozice o tužku a polštářek, abyste si mohli udělat pohodlí, a pusťte se do objevování tajemné řeči věcí, kolem kterých možná doma procházíte bez povšimnutí. Plánek stálé expozice vám ukáže cestu.

Dobrý den,

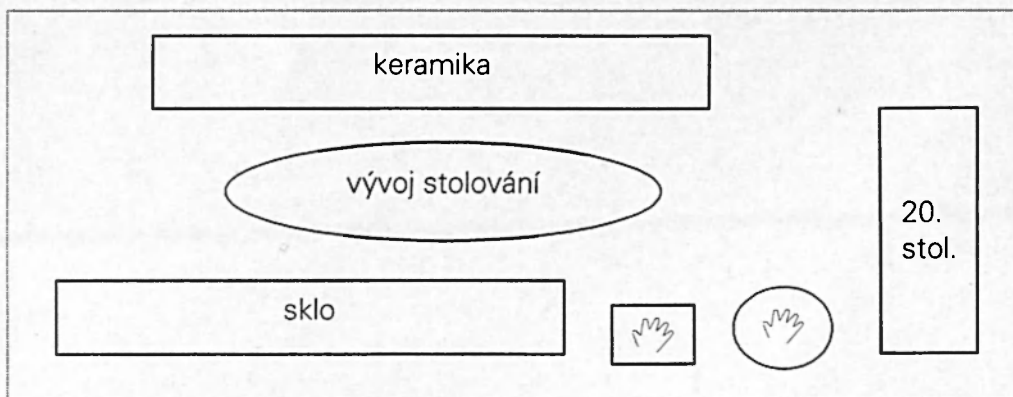
jmenuji se Vojtěch Lanna a vítám vás ve vstupním sále stálé expozice muzea, na jehož založení jsem se před více než sto lety podílel. Jako průmyslník jsem měl blízko k uměleckému řemeslu[□] a užitému umění[□], navíc jsem byl jeho sběratelem. Část mé sbírky skla je vystavena v sále, do kterého se za chvíli společně podíváme. Tehdy nám dárcům lidé říkali mecenáši[□] (dnes by o nás mluvili jako o sponzorech). Věřil jsem, že je nezbytné, aby vznikla instituce, kde by umělečtí řemeslníci mohli čerpat inspiraci. Místo, které by uchovávalo krásné a přitom funkční předměty pro další generace. Chtěl jsem také poukázat na zručnost českých lidí.

Za více než sto let své existence nashromáždilo muzeum mnoho zajímavých exponátů[□]. Jsou to předměty, se kterými se setkáváte každý den: nábytek, nádobí, sklo, šperky, užitá grafika[□] a fotografie, bytový textil a oděvy, hodiny a hodinky...

Současnou stálou expozici nazvali kurátoři[□] Příběhy materiálů. V jednotlivých sálech můžete pozorovat, z jakého materiálu[□] jsou vystavené předměty vyrobeny a k jakému slouží účelu. Můžete také sledovat, jak se postupem času vyvíjely až do podoby, v jaké je známe dnes.

Zvu vás na společnou procházku sálem Umění ohně, kde je právě vše připraveno na hostinu:

Proč právě Umění ohně? Vystavujeme zde předměty vyrobené z materiálů, které by bez ohně nemohly vzniknout: skleněné a keramické nádoby a objekty. Seznámíme se s procesem jejich výroby, možnostmi zdobení a jejich účelem. Čeká na vás i záhada k rozluštění a malý dárek.

1) Nejprve si prohlédněte stůl, ke kterému brzy zasednou hodovníci. Celý jej obejděte a seznamte se s vývojem stolování v průběhu staletí. Všimněte si, jak se měnily tvary, materiál i dekor stolního nádobí a poznamenejte si, jaké druhy nádobí zde vidíte.

Nádoby na pití:

Nádoby na jídlo:

2) Vyberte si jeden exponát, který vás zaujal, a který byste chtěli mít doma. Vystavili byste si ho do skříně se svátečním nádobím, nebo byste ho používali každý den?

Exponáty jsou umístěny ve vitrínách. U každého z nich najdete popisku, na které je napsán název exponátu, doba a místo jeho zhotovení, způsob zdobení, název materiálu, ze kterého je vyroben a také informaci, kdy a jak ho muzeum získalo.

3) Ve vitrínách s exponáty ze skla najdete číši, na které je namalován pohled do sklárny. Pokud si ji pořádně prohlédnete, zjistíte, že je na ní podrobně znázorněn postup výroby skla.

Tato číše nesloužila k běžnému užívání, ale měla zvláštní účel. Jak byste ji vzhledem k její velikosti a dekoru využili vy?

4) Na protější stránce najdete velmi podobný obrázek jako na číši. Je na něm zobrazen proces výroby skla. Propojte linkou popisy jednotlivých fází výroby s kresbami.

Suroviny se dopravují k peci.

Roztavená směs se tvaruje pomocí nástrojů, např. sklářské píšťaly.

Suroviny se taví v tavicí peci při velmi vysokých teplotách.

Výrobky se pečlivě kontrolují a vyřazují se vadné.

Zformované nádoby chladnou v chladicí peci.

Těžba surovin (zejména písku), ze kterých se sklo vyrábí.

5) Jak jste si asi všimli, jednotlivé fáze výrobního procesu se pomíchaly. Očíslujte jejich správné pořadí.

6) Na kresbě chybí jedna důležitá fáze výrobního postupu. Která? Pozorně si prohlédněte vystavené skleněné nádoby, napoví vám. Chybějící fázi popište:

7

Sklářská huť z počátku 15. století

Kromě skleněných předmětů najdete v sále i exponáty z keramiky¹⁴.

Keramika se vyrábí ze zvláštních druhů hlíny. Smícháním hlíny s vodou získá hrnčíř hmotu, kterou může různě tvarovat.

Keramika se tvaruje třemi základními způsoby:

1. vytáčením na hrnčířském kruhu zapékací mísa při hromadné výrobě
2. modelováním v ruce talíř při ruční výrobě
3. tvarováním ve formách ouško k hrníčku při ruční výrobě

7) Podívejte se na vystavené exponáty a přiřaďte způsob tvarování k výrobku nebo jeho části.

Po vytvarování je třeba výrobek vypálit, aby se zachoval jeho vzhled. Předmět lze také různě zdobit.

8) Vyjmenujte dva typy dekoru keramiky, které vidíte na vystavených exponátech.

Sklo a keramika mají odlišné vlastnosti. Mezi sebou se ale liší i různé druhy keramiky.

9) Najděte v sále stůl, na kterém jsou v řadách vystaveny různé nádoby. Stůl je označen^M. Tyto předměty jsou inspirovány vystavenými exponáty. Můžete se jich dotýkat a seznámit se tak s vlastnostmi materiálů, ze kterých jsou vyrobeny.

Keramiku dělíme na tři základní skupiny podle použitého druhu hlíny a podle teploty vypalování v peci.

Nejstarším druhem keramiky jsou hrnčířské výrobky z **hrnčiny**[□]. Z hrnčiny se dříve vyráběly talíře, mísy, džbány, ale i pánve a hrnce. Tyto výrobky jsou křehké a lehké.

Základní druh hrnčiny se nazývá terakota[□].

Terakota se často dekoruje glazurou[□]. Takovému druhu keramiky říkáme majolika neboli fajáns[□].

Nádobka z terakoty se skrývá pod číslem 11, kalíšek z majoliky pod číslem 12.

 10) Jaký cítíte rozdíl v povrchu těchto dvou nádobek?

Druhým typem keramiky je **kamenina**[□]. Používá se pro výrobu nádobí, ale také dlažby nebo rour.

Nádobky z kameniny najdete pod čísly 13 až 16.

 11) Čím připomíná kamenina kámen?

Třetím typem keramiky je **porcelán**[□]. Má světlou barvou. Porcelán se používá hlavně pro výrobu nádobí.

Z porcelánu je vyrobena nádobka číslo 17.

 12) Kterému z ostatních materiálů se porcelán nejvíc podobá?

 13) Vyberte si jednu nádobku, která je vám příjemná na dotek. Z jakého materiálu je vyrobena?

 14) Najděte v sále vitrínu, ve které jsou vystaveny exponáty z materiálu, který jste si zvolili. Z vitríny si vyberte jeden exponát, který se vám líbí. Zamyslete se nad následujícími otázkami a své odpovědi si zaznamenejte do tabulky.

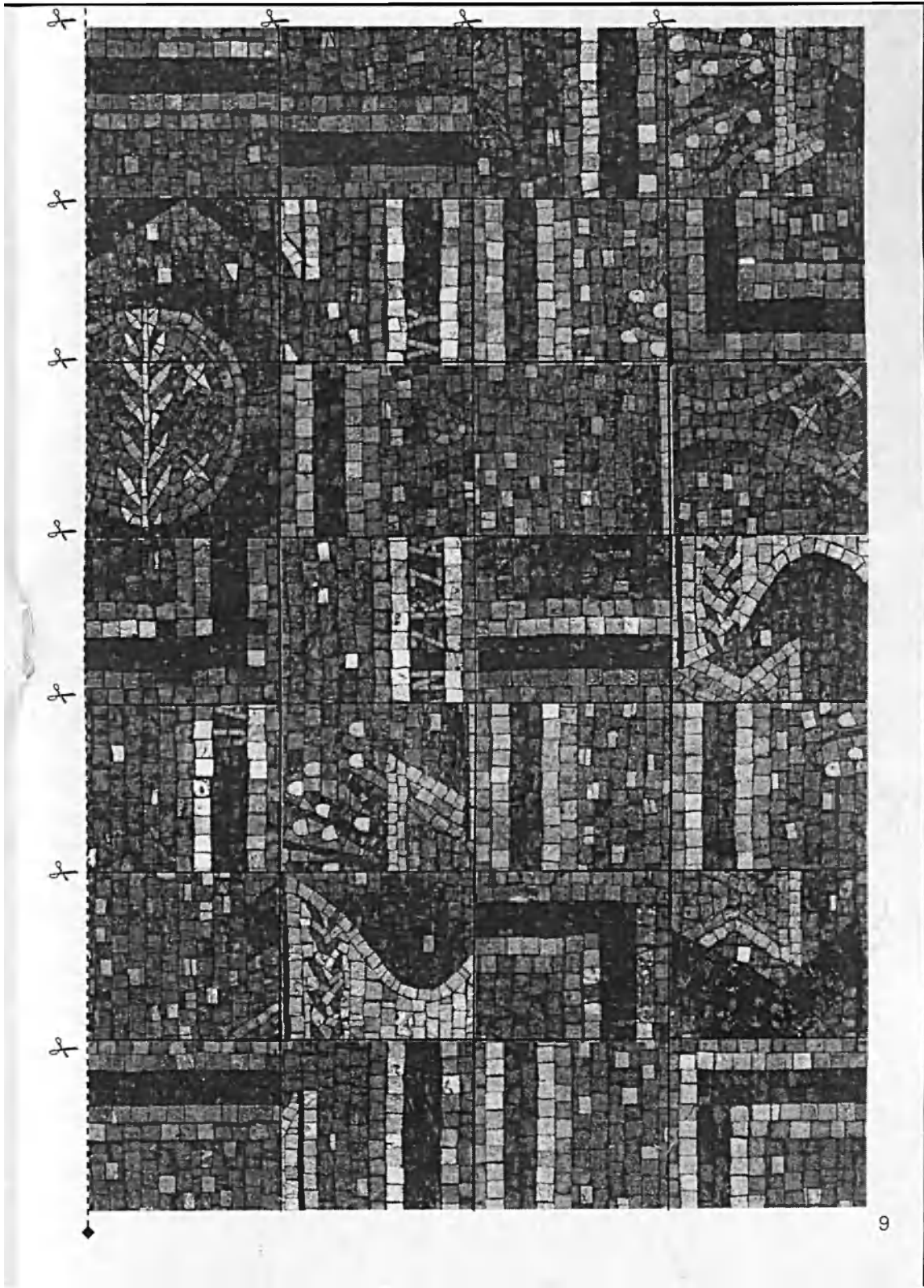
Jakou má barvu?	
Jak je zdobený?	
Jaký je jeho účel?	
Mohli byste ho použít ještě k něčemu jinému?	

 15) Na volné místo můžete nakreslit tvar exponátu. Vedle něj si můžete nakreslit detail[□] předmětu s dekorem, který vás zaujal. Můžete ho i zvětšit, aby byl dobře vidět.

Z keramiky a skla lze také vytvářet mozaiky[□], které zdobí podlahy a stěny budov a místností. Tři mozaiky visí na stěně v tomto sále.

 16) Najděte je a zapište si, z čeho se skládají.

 Pro ty z vás, kteří rádi sestavujete skládačky, máme malý dárek. Rozstříhejte doma fotografii z protější strany, poskládejte ji a nalepte na stranu další.

Misio pro nalepení vaší mozaiky

Podobným způsobem jako mozaika a skládačky, tedy sestavováním různě velkých částí, vzniká i další druh obrazu, který je v sále vystaven. Je tvořen z velkého množství barevných skleněných plošek.

17) Rozhlédněte se po sále a najděte takový obraz. Kdo je na něm zobrazen?

Tomuto skleněnému obrazu, který vidáte v oknech kostelů, říkáme:

_____ (slovo zanedlouho rozluštíte)

18) Zkuste si sami vytvořit takový obraz. Na stole, který je označen , najdete krabice s barevnými geometrickými tvary. Pozorujte, jak se při překrývání tvarů mění jejich barva.

Barva předmětů se může měnit i jiným způsobem.

19) Najděte v sále pyramidu a pozorně si ji prohlédněte. Jakou má barvu?

Teď se na pyramidu podívejte odjinud. Co se změnilo? Zamyslete se nad tím, co změny způsobuje.

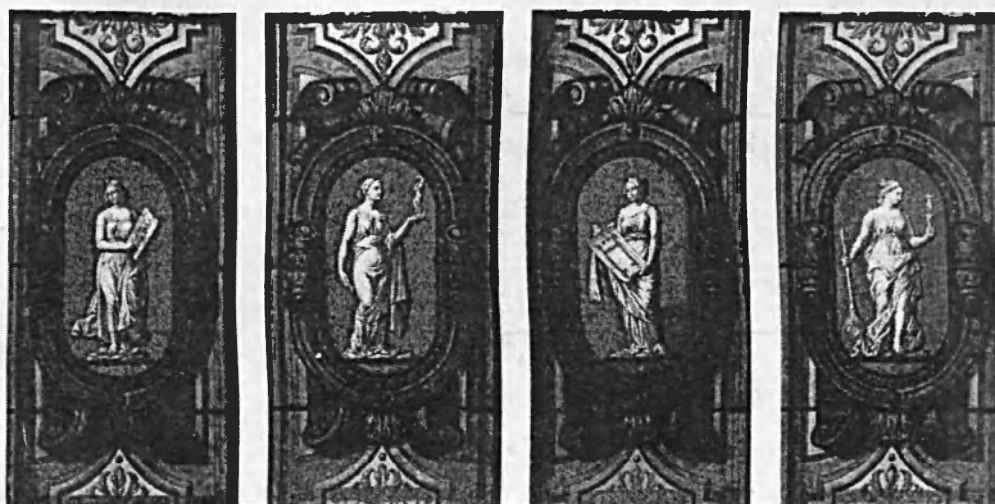
Pyramida funguje také jako zvláštní druh zrcadla, které vám odhalí, jak se říká skleněnému obrazu, o kterém jsme si povídali před chvílí.

Ještě jednou obejděte Pyramidu a najděte místo, odkud je vidět tajný nápis. Rozluštěné slovo doplňte do textu v horní části stránky.

20) Jak se liší slovo napsané na papíru od svého odrazu v pyramidě?

21) Až budete odcházet ze stálé expozice, na schodišti najdete dvě velké vitráže, které jsou součástí muzejní budovy a prohlédněte si je. Muzeu je věnovali mecenáši, a já považuji za velkou čest, že jsem mohl být jedním z nich. Vitráže zobrazují alegorie²¹ těchto uměleckých řemesel: architektury, užité grafiky, sklářství a sochařství.

22) Přiradte řemesla ke správné vitráži. Pomohou vám jejich atributy²². Do prvního řádku tabulky vepište, které řemeslo je na vitráži znázorněno, do druhého řádku napište atribut tohoto řemesla.

Užitá grafika			
		Stavební plán	

Zde končí naše dnešní prohlídka. Jak vidíte, i zdánlivě obyčejné věci mají svou hodnotu a mohou nám hodně povědět o sobě i o době, ve které vznikly.

Jsem rád, že jsem se s vámi seznámil a doufám, že stejnou příležitost budou mít i moji kolegové z Votivního sálu, kteří se s Vámi těší příště na viděnou v sálech Příběh vlákna, Klenotnice, Tisk a obraz a Stroje času.

Váš

Vojtěch Lanna

A něco na závěr:

🏠 Vyberte si předmět, který máte doma, a o kterém si myslíte, že by se mohl stát muzejním exponátem. Staňte se kurátory a vyplňte katalogový list exponátu:

Název exponátu)	Fotografie nebo kresba)
Doba a způsob získání)	
Materiál)	
Popis)	Detail)

☐ slovníček pro stálou expozici)

alegorie) zobrazení pojmů pomocí určité podoby, např. lidské postavy nebo zvířete

atribut) přívlastek, poznávací znamení určité osoby nebo bytosti

dekor) výzdoba, ozdoba

depozitář) místnost, ve které muzeum uchovává svou sbírku

designér, [čti dizajnér]) člověk, který navrhuje vzhled a funkci určitého předmětu

detail) podrobný zvětšený výřez

exponát) výstavní předmět

expozece) dlouhodobá výstava☐

užitá grafika) druh výtvarného užitého umění např. plakáty a knižní obaly

kurátor) pracovník muzea, který má na starosti vytváření, výzkum a péči o muzejní sbírku☐

kustod) pracovník muzea, který kontroluje vstupenky, podává návštěvníkům informace o výstavě a kontroluje prostor, kde výstava probíhá

materiál) látka, ze které je předmět vytvořen

mecenáš) člověk, který podporuje umění, hlavně darováním peněz

muzeum) budova, kde se exponáty☐ shromažďují, odborně zkoumají a vystavují

muzejní sbírka) všechny cenné nebo významné předměty uchovávané v určitém muzeu

popiska) lístek s informacemi o exponátu☐

umělecké řemeslo) rukodělné postupy výroby ve spojení s estetickou kvalitou tvorby

užité umění) umění, které zdůrazňuje užitost; umění obsažené ve věcech každodenní potřeby

vernisáž) slavnostní otevření výstavy☐

vitřina) skleněná skříň, ve které se vystavují exponáty☐

výstava) představení muzejní sbírky☐ veřejnosti

☐ slovníček pro sál skla a keramiky)

email) barvy vypalované při vysokých teplotách používané k dekoraci skla

fajáns a majolika) druh keramiky☐, která je pokryta neprůhlednou glazurou☐; majolika získala název od ostrova Majorka, odkud ji v 15. století dováželi do Itálie Arabové; fajáns má jméno od města Faenza, které stálo v popředí výroby keramiky v 16. století

glazura) sklovitý povlak, které zdobí keramiku☐; způsobuje, že nádoba nepropouští vodu či jinou tekutinu

hrnčína) druh keramiky☐; běžné hrnčičské výrobky z pálené hlíny; na rozdíl od fajánse☐ je pokryta jen hnědou či zelenou průsvitnou glazurou☐ nebo je bez glazury

humpen) velká číše z období renesance nejčastěji zdobená emailovými barvami☐, často sloužila k slavnostním přípitkům

kamenina) druh keramiky, který vzhledově připomíná kámen; málo nasakuje vodu

keramika) výrobky z hlíny, které byly vytvarovány a vypáleny

mozaika) plošná výzdoba s figurálními nebo geometrickými náměty užívaná především v architektuře; vzniká sestavováním různobarevných úlomků, stěpů či částí

porcelán) jemná pálená keramika bílé barvy s průsvitným stěpem; vypaluje se za velmi vysokých teplot

sklářská huť) výrobní skla

sklo) průsvitná hmota, která vzniká po zchlazení roztavené směsi písku

terakota) základní druh hrnčiny☐, který není pokryt glazurou☐

vitráž) obrazec složený z barevných skel spojených olověnými pásky

Literatura)

Kde najít informace odborného rázu)

- CHLÁDEK, Jiří; NOVÁ, Ilona. *Porcelán kolem nás*. Praha: SNTL, 1991.
- MATTISON, Steve. *Jak se dělá keramika: podrobný průvodce nástroji, materiály a technikami pro hrnčíře a keramiky*. Praha: Slovart, 2004.
- **MATYÁŠOVÁ, Eva. *Uměleckoprůmyslové museum v Praze: průvodce*. Praha: Uměleckoprůmyslové museum v Praze, 2005.**
- PETRÁŇ, Josef a kol. *Dějiny hmotné kultury I (2): Kultura každodenního života od 13. do 15. století*. Praha: SPN, 1985.
- PROCHÁZKA, Miloslav K. *Umělecké řemesla: O keramice, skle a nábytku*. Praha: Albatros, 1977.
- RILEYOVÁ, Noël. *Dějiny užitého umění: Vývoj užitého umění a stylistických prvků od renesance do postmoderní doby*. Praha: Slováry, 2004.

Kde najít inspiraci pro kreativní činnost)

- ADAMCOVÁ, Marie *Keramika pro malé i velké*. Praha, 1994.
- BARFF, Ursula. *Velká kniha pro malé mistry*. Praha: Knižní klub, Ikar, 1995.
- CIKÁNOVÁ, Karla. *Objevujte s námi tvar*. Praha: Aventinum, 1995.
- ELLIS, Mary. *Keramika pro děti: základy práce s hlínou a výtvarné návrhy*. Praha: BB art, 2005.
- OWEN, Cheryl. *Malování na sklo: pro šikovné ruce*. Frýdek-Místek: Alpress, 2005.

¹ Obrázek na straně 5: <http://www.luzicke-hory.cz/historie/index.php?pg=clskloc#uvod>

Samoobslužné pracovní listy pro sál skla a keramiky)

Autorka) Jana Němečková

Spolupráce) Mgr. Vladimíra Sehnalíková

Redakce) Alena Bártová

Vydalo Uměleckoprůmyslové museum v Praze v roce 2008.

u(p)m

www.upm.cz

... a něco navíc (pro rodiče a jiné průvodce)

Vážení rodinní průvodci,

vítáme vás a vaše děti v Uměleckoprůmyslovém museu v Praze (UPM). Pro zpříjemnění vaší návštěvy muzea jsme pro vás připravili rodinného průvodce, který se skládá z pracovních listů pro děti a listů pro průvodce. K vypracování úkolů v pracovních listech budete potřebovat také tužky a pastelky.

V průvodcovských listech najdete **doporučení pro práci** s dětskými pracovními listy, odpovědi na položené otázky a zadané úkoly a poznámky k aktivitám (označeny □). Průvodcovské listy dále obsahují **podrobnější informace** o historii a sbírkách UPM, vystavených exponátech a materiálech (označeny *ar*). Ty si můžete přečíst přímo v expozici, nebo si je „nechat na doma“. Pro lepší orientaci je vždy na začátku dané pasáže uvedeno číslo strany korespondující s pracovními listy a číslo úkolu.

Nezapomeňte si vzít pracovní listy i pro sebe!

Na úvod pro vás máme několik doporučení:

- Pročtěte s dětmi „**Návod k použití**“ pracovních listů.
- Proberte v krátkosti **zásady chování** v muzeu. Připomeňte dětem, že kromě zón označených není dovoleno dotýkat se exponátů a vitrín. Pracovní listy a otázky v nich obsažené by vás měly motivovat k diskusi nad exponáty, ale váš rozhovor by neměl rušit ostatní návštěvníky.
- Pokud děti některé **úkoly nezaujmou**, vynechte je.
- Podporujte děti ve vytváření **asociací** s jejich **každodenním životem** – naše exponáty k tomu přímo vybízejí. Podobnost exponátů s předmětem, který máte doma, může navodit diskusi o hodnotě věcí nebo podnítit vyprávění čistě osobního příběhu. V některých případech lze také propojit poznatky z muzea se znalostmi získanými ve škole.
- **Doporučená literatura** uvedená na poslední straně pracovních listů vám poskytne další informace. Je rozdělena na část odbornou a část praktickou, která obsahuje knihy s náměty na kreativní činnosti ve volném čase.
- Poslední stránka v průvodcovských listech je určena na **zaznamenávání otázek** dětí a vlastní nápady. Můžete se k nim doma společně vrátit a navázat na návštěvu muzea. Můžete dětem navrhnout, aby si začaly vytvářet vlastní „muzejní sbírku“. V pracovních listech najdete také úkoly „na doma“.
- U vybraných exponátů zmíněných v pracovních nebo průvodcovských listech najdete jejich číslo – první označuje číslo vitríny, druhé **číslo exponátu**.

Strana 2

- Přečtete si společně úvod Vojtěcha Lanny. Zeptejte se dětí, jaké předměty v muzeu očekávají. Sbírkou Uměleckoprůmyslového musea v Praze (UPM) tvoří sklo a keramika, užitá grafika a fotografie, textil a móda, kovy, nábytek, předměty z různých materiálů a hodiny a hodinky.
- Průvodce sálem Umění ohně je Vojtěch Lanna, jehož kolekce skla tvoří základ sbírky skla a keramiky UPM.
- Pro vaši orientaci v sále je na této straně pracovních listů umístěna mapka sálu skla a keramiky.

☞ **UPM** založila v r. 1885 Pražská obchodní a živnostenská komora. Od svého vzniku až do r. 1900 byly jeho sbírky umístěny v Rudolfinu. V letech 1897 až 1899 probíhala stavba vlastní budovy UPM podle návrhu architekta **Josefa Schulze** (mj. autora budovy Národního muzea, Rudolfinu a podílel se také na dostavbě budovy Národního divadla). Základem muzejních sbírek se staly sbírky **Vojtěcha Lanny** a **Gustava Pazaurka**.

Stálá expozice **Příběhy materiálů** byla otevřena v roce 2000. Exponáty jsou vystaveny podle použitých materiálů se zaměřením na rozmanitost technik a stylů. Ve **Votivním sále** se nacházejí busty zakladatelů a mecenášů muzea, výše jmenované sbírky skla a tzv.

Karlštejnský poklad. V expozici *Příběh vláknů* v **sále textilu a módy** zhlédnete tapiserie, krajky, historické i soudobé oděvy, liturgická roucha a tištěné tkaniny. *Stroje času* je název **sálu hodin a hodinek**, kde je umístěna expozice hodinových skříňek a slunečních, sloupkových a rámových hodin od gotiky do současnosti. V **sále skla a keramiky** nazvaném *Umění ohně* se seznámíte s technikami výroby a zdobení skla a keramiky. **Sál užitě grafiky a fotografie** *Tisk a obraz* představuje sbírku knih (nejstarší ze 13. stol.), užitě grafiky, plakátů a fotografie. V *Klenotnice - sále kovů a jiných materiálů* jsou šperky, liturgické předměty a nádoby a stolní náčiní. Ve všech sálech je rozmístěn nábytek, který s daným materiálem souvisí. Exponáty ze sbírky UPM uvidíte také ve stálých expozicích Národní galerie v Praze, např. v Muzeu českého kubismu v Domě u Černé Matky boží a ve Veletržním paláci.

☞ **Vojtěch rytíř Lanna** (29. května 1836 – 31. prosince 1909) se narodil v rodině úspěšného českého průmyslníka Vojtěcha Lanny. Od r. 1856 pracoval v rodinné firmě, obchodoval s tuhou a dřevem a podílel se na výstavbě několika železnic. Po otcově smrti Lanna převzal rodinný podnik a věnoval se zejména realizaci myšlenky vltavsko-dunajského průplavu. Firma Lanna vystavěla na dolní Vltavě a na Labi několik zdymadel.

Lanna byl ale především sběratel a mecenáš českého umění. Ve svých sbírkách se snažil o soustavnou dokumentaci řemeslných výrobků s cílem jejich budoucí prezentace a využití při vzdělávání. V roce 1900, kdy byla postavena budova Uměleckoprůmyslového musea v Praze, zapůjčil a později muzeu věnoval část své cenné sbírky skla. Ve sbírkách UPM je také velké množství keramiky, medailí a kovových výrobků z Lannovy sbírky. Za svou činnost byl roku 1907 povýšen do stavu svobodných pánů.

Strana 3

1,2) Požádejte děti, aby své odpovědi na otázky zdůvodnily. Zamyslete se společně nad tím, jak se liší např. jídelní servis či sada sklenic používané každý den od souborů svátečních.

Pokud si sami chcete vytvořit katalogový list, nalistujte doma stranu 14 pracovních listů.

3) Jedná se o číši s pohledem do sklárny v Zeilbergu z roku 1680 (ex. č. 2/11). Tomuto druhu číši se říká humpen. Používaly se jako vítací sklenice – při příjezdu vzácné návštěvy byly humpeny naplněny vínem a host je musel vypít do dna. Sloužily také jako dekorace. Tento humpen pochází ze sbírky Vojtěcha Lanny.

☞ Ve stejné vitríně najdete i další humpeny, které opět okouzlují malbou a lákají k prozkoumání – např. číši s portréty rodiny huťmistra Martina Müllera nebo číši s hráči karet a trikrátka. Humpeny a podobné skleněné nádoby byly malovány emailovými barvami (sklovité barvy, které jsou vypalovány při teplotě kolem 600°C). Do Čech se tato technika dostala v polovině 16. století.

Strana 4

5) Správné pořadí výrobního procesu:

1. Získávají se suroviny (zejména písek), ze kterých se sklo vyrábí.
2. Suroviny se dopraví k peci.
3. Suroviny se taví v tavicí peci při velmi vysokých teplotách.
4. Roztavená směs se tvaruje pomocí nástrojů, např. sklářské pišťaly.
5. Zformované nádoby chladnou v chladicí peci.
6. Výrobky se pečlivě zkontrolují a vyřadí se vadné.

6) Na obrázku chybí vyobrazení sedmé fáze procesu, při které se vyrobené nádoby zdobí, např. broušením, rytím, zlacením nebo plastickými skleněnými nálepy.

☞ Několik zajímavostí o skle:

- Přesná doba vzniku sklářství není prokázána, zmínka o skle je už v Bibli (ve Zjevení sv. Jana). Je pravděpodobné, že se objev skla udál současně na několika místech.
- V Čechách se se sklem setkáváme od 11. století. České sklo se proslavilo v 17. a 18. století, a to zejména sklo křišťálové.
- Sklářské suroviny v sobě obsahují oxidy kovů a proto byla středověká skla vždy zabarvená – nejčastěji do zelena působením oxidů železa.
- Sklo se vyrábí ze směsi surovin, které se říká sklářský kmen. Ten se skládá z křemenného neboli sklářského písku, vápence, který zvyšuje chemickou odolnost skla, a sody, která snižuje tavicí teplotu směsi. Do sklářského kmenu se přidávají další oxidy, v závislosti na požadovaných vlastnostech výsledného výrobku.

- Sklo se tvaruje různými způsoby. Nejstarším z nich je foukání pomocí sklářské píšťaly a tvarování ve formách (viz obrázek středověké hutě). V současnosti se výrobky často lisují - roztavené sklo se vlije do rozkládacích forem. Takové výrobky je možné poznat podle bočního „švu“. Pro výrobu tabulového skla se užívá technika lití.

Strana 6

- 7) Způsoby tvarování keramiky:

Vytáčení na hrnčířském kruhu – talíř při ruční výrobě

Modelování v ruce – ouško hrníčku při ruční výrobě

Ve formách – zapékačí mísa při hromadně výrobě

- 8) Typy dekoru keramiky: malba, kolorování, zlacení, reliéf

Při plnění těchto úkolů se zaměřte na porovnávání výroby skla a keramiky (např. rozdíl v surovinách).

- 9) Stůl s haptickou (dotekovou) zónou je umístěn v zadní části sálu u okna a je označen symbolem . Zkoumejte a porovnávejte jednotlivé materiály.

 Povšimněte si, že část sbírky keramiky je vystavena v původních vitrínách, navržených architektem **Josefem Schulzem**.

Strana 7

- U hmatové zóny jsou umístěny popisky odbornějšího charakteru. Můžete na nich dětem ukázat, že druhy keramiky, které jsme si právě představili, odborníci člení ještě podrobněji.

 Z technického hlediska se keramika dělí na podstatně větší množství druhů, a to na základě vypalovací teploty a nasákavosti. S tím souvisí použité suroviny, typ a použité glazury a základní vlastnosti výrobku. Tímto způsobem je možno keramiku dělit na cihlářské výrobky, majoliku, keramiku hrnčířskou, stavební, dále na kameninu, zdravotní keramiku, porcelán a technickou keramiku.

Hrnčířské výrobky se vypalují při teplotě okolo 1200°C a mají vysokou nasákavost. Kvůli snížení nasákavosti a také kvůli snadnější omyvatelnosti se tyto výrobky pokrývaly glazurou. Výrobky z glazované hrnčiny se nazývají majolika (podle ostrova Majorca) neboli fajáns (podle města Faenzy). Nejjednodušším zařízením na výrobu hrnčiny je hrnčířský kruh vynalezený pravděpodobně v Egyptě okolo roku 2000 př. n. l. Jedním z nejzajímavějších exponátů v sále vyrobených z hrnčiny je Trojská váza, která byla součástí zahradního areálu barokního zámku v Tróji.

Kamenina má nižší nasákavost než hrnčina a vypaluje se okolo 1250°C. Kamenina se dělí na jemnou, která je považována za předchůdce porcelánu, a hrubou, která se používá zejména ve stavebnictví. Lze ji glazurovat, zejména bíle a hnědě. Velmi známá je anglická kamenina značky Wedgwood, která proslula především černě probarvenou hmotou. Mezi vystavenými exponáty najdete z produkce Wedgwood např. hlavu Laokonta, vyrobenou kolem roku 1800 (ex. č. 14/7).

Porcelán charakterizuje téměř nulová nasákavost a vysoká teplotou výpalu (okolo 1400°C). Pro jeho výrobu je třeba speciální jílový materiál kaolin. Porcelánový stěp je bílý, slinutý a propouští světlo. Dělí se na tvrdý (vč. porcelánu stolního a technického) a měkký. Porcelán se do Evropy dovážel už od středověku z Číny. Evropa odhalila tajemství jeho výroby až v roce 1709. Hned v roce 1710 byla v Míšeňi založena první evropská manufaktura na výrobu tvrdého porcelánu. Z míšeňského porcelánu je např. Immaculata z roku 1738 (ex. č. 16/1).

Strana 8

Povzbudte děti, aby se pokusily co nejdětailněji popsat zvolený exponát, a také aby se zamyslely nad jeho funkcí a dalším možným využitím. Tuto aktivitu můžete zkusit společně s dětmi – např. si vybrat stejný exponát a následně porovnat vaše popisy. Nebo si každý může zvolit svůj vlastní exponát ze stejné vitríny a popsat jej. Ostatní mohou hádat, o který předmět jde.

16) V sále visí třídílná mozaika od Jana Zrzavého (ex. č. 18/31).

16) Mozaiky se skládají z malých keramických, kamenných nebo skleněných kousků.

Vznik mozaiky můžete dětem přiblížit analogií se skládačkami a puzzle. Fotografie jedné části tohoto triptychu se nachází na straně 9. Doma ji společně rozstříhejte, složte a nalepte na stranu 11.

Pro některé děti by mohlo být obtížné skládat puzzle bez předlohy, proto najdete fotografii mozaiky v průvodcovských listech na straně 7.

Jan Zrzavý (1890 – 1977) byl český malíř, grafik a ilustrátor a významný představitel české avantgardy počátku 20. století.

Strana 12

17) Motiv na vitráži (sv. Ludmila a sv. Václav) lze použít jako podnět k diskuzi o českých patronech – toto téma je součástí učiva vlastivědy na 1. stupni.

Na „opravdovou“ kostelní vitráž se můžete podívat v sousedním sále kovů a jiných materiálů. Jedná se o vitráže s Ukřižovaným Kristem a světci vytvořené kolem let 1370 a 1390 pocházející z kostela ve Slivenci.

18) V aktivní zóně si můžete společně vyzkoušet tvorbu barevných obrazů. Připomeňte dětem princip skládání barev a rozdělení barev na základní a složené.

19) Pyramida (ex. č. 18/38) je složena z lepených vrstev skla a následně zabroušena, proto se při pohledu z různých stran mění pozorované tvary. Zároveň se mění i barva objektu v závislosti na lomu paprsku světla při dopadu na hranol.

20) Z místa označeného na podlaze nálepkou lze odrazem jako v zrcadle přečíst nápis „VITRÁŽ“.

☞ Autorem vitráže se sv. Ludmilou z roku 1906 je **Karel Vácha**.

☞ Autorem Pyramidy z let 1975 až 1998 je **Václav Cigler** (nar. 1929). Zaměřuje se především na tvorbu objektů, většinou z broušeného optického skla, návrhy osvětlovadel a šperků a prostorové kompozice pro architekturu. Autor o své tvorbě:

Dělám sklo, které nechce být uměním, ale prostředkem dívání a pozorování

Dělám netechnické přístroje, které vnější prostředí zvětšují, zmenšují, zrcadlí, rozkládají.

Dělám clony, které okolní svět přefiltrovávají do nové barevnosti a tvarů.

Nabízím konfrontaci skutečnosti transformované se skutečností původní, nezkreslenou...

Využívám k tomu především optických vlastností skla.

Sklo je vzrušující materiál. Je právě tak hmotou jako nehmotou. Právě tak skutečné je neskutečné.

Právě tak svébytné jako sebe přesahující, a tak zpochybňující naši smyslovou zkušenost.

Sklo je navíc snad jediným materiálem, který je možné neustále technologicky rozvíjet a uzpůsobovat tak k realizování i těch nejfantasmagoričtějších představ a záměrů.

Sklo má povahu a osud člověka¹

Strana 13

Vyzvěte děti, aby pozorovaly především samotné vitráže spíše než jejich fotografie v pracovních listech. Děti by měly být schopny odůvodnit, proč daný atribut přiřadily k určitému řemeslu.

22) Vitráž darovaná Vojtěchem Lannou se nachází ve zvýšeném přízemí. Na první fotografii je alegorie rytečství (pokud se podíváte opravdu zblízka, uvidíte autoportrét Albrechta Dürera), atributem je rytina. Na druhé fotografii vidíte alegorii sochařství, atributem je socha. Na třetí fotografii je zobrazena alegorie architektury, atributem je stavební plán. Na poslední fotografii najdete alegorii sklářství, atributem je sklářská píšťala.

☞ Alegorie uměleckého průmyslu s postavou ženy v historizujícím kostýmu s číší je zachycena na vitráži vlevo. Uprostřed druhé vitráže drží alegorie malířství v rukou paletu a štětec. Návrhy vitráží vytvořil **Josef Schulz**.

Strana 14

Na této straně si můžete společně vytvořit katalogový list muzejního exponátu.

¹ <http://www.gallery.cz/gallery/cz/vaclav-cigler-vystava.html>

Literatura)

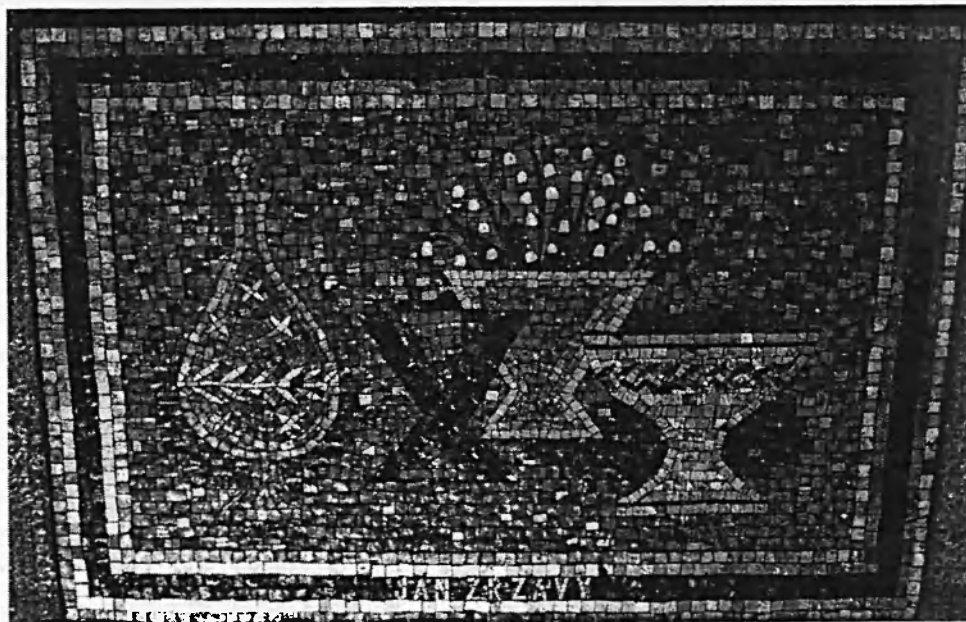
Použitá literatura

- o CHLÁDEK, Jiří; NOVÁ, Ilona. *Porcelán kolem nás*. Praha: SNTL, 1991.
- o MATTISON, Steve. *Jak se dělá keramika: podrobný průvodce nástroji, materiály a technikami pro hrnčíře a keramiky*. Praha: Slovart, 2004.
- o **MATYÁŠOVÁ, Eva. *Uměleckoprůmyslové museum v Praze: průvodce. Praha: Uměleckoprůmyslové museum v Praze, 2005.***
- o PETRÁŇ, Josef a kol. *Dějiny hmotné kultury I (2): Kultura každodenního života od 13. do 15. století*. Praha: SPN, 1985.
- o PROCHÁZKA, Miloslav K. *Umělecká řemesla: O keramice, skle a nábytku*. Praha: Albatros, 1977.
- o RILEYOVÁ, Noël. *Dějiny užitého umění: Vývoj užitého umění a stylistických prvků od renesance do postmoderní doby*. Praha: Slováry, 2004.

Doporučená literatura

- viz strana 16 pracovních listů

Jan Zrzavý: Třídílná mozaika)

Samoobslužné průvodcovské listy pro Sál skla a keramiky)

Autorka) Jana Němečková

Spolupráce) Mgr. Vladimíra Sehnalíková

Redakce) Alena Bártová

Vydalo Uměleckoprůmyslové museum v Praze v roce 2008.

www.upm.cz

Místo pro vaše nápady a poznámky)

